

Asia: VN/8830/2019

Lausuntopyyntö selvityksestä usean kielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään

Lausunnonantajan lausunto

Selvityksessä on arvioitu vaikutuksia kieliryhmiin. Mitä muita mahdollisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä väestötietojärjestelmään olisi kieliryhmiin. Pyydämme teitä erottelemaan vastauksessanne malli A:n ja malli B:n arvioidut vaikutukset.

Vaikutukset kieliryhmiin:

Malli A: äidinkieleksi voitaisiin merkitä useampi kieli ja lisäksi valittaisiin yksi asiointikieli

Malli A mahdollistaa erityisesti monikielisten henkilöiden oikeuden yhdenvertaiseen ja yksilölliseen kielelliseen identifiikaatioon. Pienten kieliryhmien ja monikielisten perheiden kohdalla malli A mahdollistaa kielellisen tasavertaisuuden toteutumisen siten, ettei henkilön tarvitse tehdä valintaa äidinkieltensä välillä mm. yhteiskunnassa vallitsevan eri kielten hierarkian perusteella. Nykyisin osa maahanmuuttajavanhemmista rekisteröi lapsensa suomenkieliseksi, koska pelkää vähemmistökielen maininnasta olevan mahdollinen riski lapselle. Lasten oikeuksien sopimus turvaa vähemmistökielisten ja alkuperäiskansojen oikeuden omaan äidinkieleen. Malli A tukee tätä periaatetta.

Myös kansallisen kielivarannon laajuus tulee selkeämmin esille mallin A mukaisessa ratkaisussa. Erityisesti kansallisia vähemmistökieliä (saamen eri kielet, romani, viittomakieli) toisena äidinkielenään puhuvien osuuden tuleminen paremmin näkyväksi rekisteröinnissä johtaisi todennäköisesti vähemmistökielisten palvelujen parempaan saavutettavuuteen.

Mahdollisuus oman kielen opetukseen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa on tärkeä kielellisten oikeuksien näkökulmasta ja heijastuu kieliryhmän arvostukseen, identiteettiin ja jatkuvuuteen. Lainsäädäntö ei nykyisin velvoita kuntia antamaan oman äidinkielen opetusta muille

kuin suomen- ja ruotsinkielisille. Kunnat saavat kuitenkin valtionavustusta opetuksen järjestämiseen, kun ryhmässä on vähintään neljä (saamen ja romanikielen osalta kaksi) oppilasta.

Jos käyttöön otetaan malli A, on huolehdittava selkeistä perusteista ruotsinkielisten, saamenkielisten ja vieraskielisten lukumäärän sekä näihin kytkeytyvien valtionosuuksien laskemiseen. Yksi mahdollisuus olisi, että lasketaan jokainen ruotsin- tai jonkin saamenkielen yhtenä äidinkielenä maininnut ruotsinkieliseen tai saamenkieliseen väestöön. Samoin jokainen vieraan kielen yhtenä äidinkielenä maininnut laskettaisiin vieraskielisten väestöosuuteen lainsäädännöllisiä ja valtionaputarkoituksia varten. Tällaisessa laskentatavassa suomenkielisiksi määrittäisivät suomea ainoana äidinkielenään puhuvat. Ruotsinkielisiä olisivat kaikki, joilla vähintään yksi äidinkieli on ruotsi, samoin saamenkielisiä (ruotsin- ja saamenkielisiksi ilmoittautuvat olisi luettava molempiin ryhmiin). Vieraskielisiä olisivat ne, jotka ilmoittavat vähintään yhden vieraan kielen äidinkielekseen (eli muun kuin suomi, ruotsi, saame, viittomakieli, romanikieli).

Mikäli kansalliskielten puhujien lukumäärät laskettaisiin näin, uudistus ei johtaisi minkään kieliryhmän oikeuksien ja palveluiden heikkenemiseen. Erityisesti saamenkielisten osalta siirtyminen mallin A mukaiseen käytäntöön voisi parantaa kielellisiä oikeuksia ja tehdä nykyistä näkyvämmäksi saamen kielten puhujien olemassaolon eri kunnissa. Näin vahvistuisivat saamenkielisten kielelliset oikeudet saada omankielistä palvelua ilman että oikeutta niihin joutuu erikseen vaatimaan. Tämä olisi saamen kielilain hengen mukainen parannus.

Mahdollisten äidinkielten määrää mallissa A olisi hyvä rajoittaa esimerkiksi kolmeen kieleen. Lomakkeessa tulisi myös selkeästi ilmaista, mitä äidinkielellä tarkoitetaan, jottei saada listaa ko. henkilön käyttämistä tai osaamista kielistä. Asiointikieleksi tulisi voida valita suomi, ruotsi tai saame (saamelaisten kotiseutualueella sovellettavissa).

Malli B: yksi äidinkieli ja lisäksi voitaisiin merkitä useampi kotikieli

Malli B jatkaisi nykyistä käytäntöä vain yhden äidinkielen valinnasta väestötietojärjestelmään, jolloin yksilöllinen, kielellinen identifikaatio jäisi järjestelmässä edelleen saavuttamatta. Varsinkin monikielisissä perheissä, joissa toinen vanhemmista on suomen- tai ruotsinkielinen, tulisi lapsen äidinkielen valinta todennäköisesti olemaan jompikumpi kansalliskielistä, jolloin henkilön todellinen kielikapasiteetti jää tunnustamatta. Myös kansallinen kielivaranto jäisi väestötietojärjestelmässä ja tilastoinnissa vähemmän näkyväksi kuin mallissa A.

Mahdollisuus kotikielten lisämerkinnästä väestötietojärjestelmään olisi parannus nykytilanteeseen tilastoinnin ja viranomaisinformaation osalta. Henkilön kielelliseen identifikaatioon sillä olisi vähäisempi merkitys kuin malli A:lla.

Selvityksessä on arvioitu vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Mitä muita mahdollisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä väestötietojärjestelmään olisi viranomaisille. Pyydämme teitä erottelemaan vastauksessanne malli A:n ja mallin B:n arvioidut vaikutukset.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Malli A: Kuntien saamat valtionosuuksiin saattaa kohdentua kasvupaineita moni- ja vieraskielisten lapsiperheiden selkeämmän tilastoinnin myötä, kun erikielisten palveluiden ja opetuksen tarve tulee näkyvämmäksi. Kielen rekisteröinnin muutos ei sinällään toisi muutosta oman äidinkielen (muu kuin suomi, ruotsi tai saame) tai äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen sääntelyyn, jollei näitä ohjaavaa lainsäädäntöä muuteta.

Yhdymme siihen selvityksen näkemykseen, että kunnan palveluiden, kuten varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen, järjestäminen helpottuu, jos käytettävissä on tieto monikielisen väestöosan suuruudesta ja luonteesta.

Mitä taloudellisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä väestötietojärjestelmään olisi teidän kannaltanne? Pyydämme teitä erottelemaan vastauksessanne malli A:n ja mallin B:n arvioidut vaikutukset.

Kummankin mallin mukainen merkitsemisjärjestelmä mahdollistaisi tarkemman tiedon kaksi- ja monikielisten perheiden tilanteesta ja tuen tarpeesta. Tilastointi hyödyttäisi Väestöliiton Väestöntutkimuslaitosta sekä yleisesti perhe- ja lapsijärjestöjen työtä mahdollistamalla tarkemman tilanneanalyysin.

Mikä selvitetystä vaihtoehdoista olisi teidän mielestänne paras malli toteutettavaksi?

Malli A

Kirjoittakaa tähän, jos teillä on muuta lausuttavaa

Väestöliitto ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että jokaisella lapsella on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Useamman äidinkielen mahdollistaminen väestötietorekisteriin puoltaa sellaista kielellistä moninaisuutta, joka lapsiperheiden elämässä on jo arkea, vaikka palveluissa ja koulutuksessa asiaa ei aina huomioida.

Samalla haluamme kiinnittää huomiota siihen, että äidinkielet ovat vahva osa henkilön identiteettiä ja väestötietojärjestelmissä mahdollistuva monikielinen identifikaatio vähentäisi tarvetta tehdä valintoja kielten välillä. Väestöliitto ry kannattaa lämpimästi muutosta.

On tarpeen määritellä, minkä ikäisenä lapsi voi itse ilmoittaa kielen tai vaihtaa kielimerkintää väestötietojärjestelmässä. Harkittava olisi, kenellä muutosoikeus olisi alaikäisen kielirekisteröinnin osalta ja voisiko sen tehdä ilman lapsen suostumusta tai ilman toisen huoltajan suostumusta.

Erityisen tärkeää on rekisteröintimallia kehitettäessä, ettei muutos saa johtaa kieliryhmien kielellisten oikeuksien vähenemiseen.

Säävälä Minna
Väestöliitto ry